

„TÉRSÉGI TÁRSADALOM” SOROZAT

Roma téma, székelyföldi társadalmi környezet

A roma népesség helyzetének javítására irányuló elképzelések, kezdeményezések vagy programok kapcsán sokan felteszik azt a kérdést, hogy ezek a kezdeményezések vezethetnek-e eredményre? „Eredmény” kifejezés alatt mindenki valamiféle modernizációt ért, olyan változásokat, amelyek tekintetében a magyar többség életvitele a mérce. Ez a mérce tulajdonképpen a roma népesség teljeskörű életformaváltása iránti többségi elvárást jelenti: „legyenek olyanok, mint mi”.

Eltekintve ettől a maximalista elvárástól okkal mondhatjuk – ezt a tereptapasztalat minden településen igazolja ahol romanépesség van – hogy a roma népesség helyzetének javítása iránti igény reális térségi társadalmi kihívás és feladat. Kutatási eredményeink alapján azt az álláspontot fogalmazhatjuk meg, hogy a támogató, javító jellegű kezdeményezések és programok (legyenek azok beruházási, szociális-karitatív, nevelési programok) nem vezetnek érdemi eredményre, ha nem vesszük figyelembe a többségi magyar és a kisebbségi roma népesség közti viszonyt. Ez a megközelítés, a hozzá kapcsolódó fogalomhasználat első olvasatra szokatlannak tűnhet, elsősorban azért, mert a roma népesség helyzetének értelmezése mind a hétköznapi mind pedig a hivatalos nyilvánosságban a többség szemszögéből történik.

Ha a két fél közti viszonyra figyelünk, akkor a megszokottól eltérő megközelítést választunk. Ebből a szemszögből azt láthatjuk, hogy a két fél közti viszony olyan társadalmi termék (konstrukció, megragadható és értelmezhető társadalmi tény), amely évtizedek során alakult ki, és mindkét fél magatartását, gondolkodás módját, értékelését hangsúlyosan keretezi.

A romániai rendszerváltást követően a székelyföldi roma népesség életében több kisebb-nagyobb változás következett be, a magyar többség és a roma kisebbség közti viszony azonban gyakorlatilag nem változott. Kutatásaink alapján azt mondhatjuk, hogy **a magyar-roma viszonynak van egy erre a térségre jellemző alapmodellje**, amely jóval az 1989-es rendszerváltás előtt alakult ki és ez az alapmodell napjainkban is tovább él.

Ezt a modellt a tereptapasztalatok alapján az „**EGY MÁS MELLETT ÉLÉS**” kifejezéssel definiáltuk.

- Az „egy más mellett élés” modelljének az alábbiak a legfontosabb jellemzői:

„TÉRSÉGI TÁRSADALOM” SOROZAT

- A magyar és a roma népesség **egy település keretében, de külön-külön térben él.** A kétféle térben élés nem csak fizikai értelemben tapasztalható, hanem két egymástól nagyon különböző társadalmi térről is beszélhetünk. Ez két teljesen eltérő életvezetési modellt, eltérő viselkedési és kommunikációs gyakorlatot, eltérő értékrendet és életfelfogást jelent.
- Kiemelten fontos jellemző, hogy **a két társadalmi csoport között erőteljes, gyakorlatilag meg nem kérdőjelezhető aszimmetria van,** amely nem csupán a két csoport közti átjárást teszi lehetetlenné (pl. szociális rokonság, territoriális kapcsolat, házasság, barátság, közös ünnepek, közös munkavégzés stb. tiltása), hanem az együttlét alkalmait is minimálisra csökkenti és szabályozza (megszólítások, térhasználat, gesztusok, beszédmod alakulása a találkozási helyzetekben).
- Bár a két társadalmi csoport időszakosan és funkcionálisan kapcsolódik egymáshoz (adománykérések, kisebb szolgáltató jellegű munkák stb.), ezt a kapcsolatot két együtt forduló fogaskerékhez lehet hasonlítani, ahol a fogak néha egymáshoz kapcsolódnak, de a kettő közti határ mindig egyértelmű, mindkettő megőrzi az önállóságát. Külső szemmel nézve a két etnikum életvezetése teljes mértékben párhuzamosnak tűnik. **Az alkalmi, gyakorlatias, rövid ideig tartó kapcsolatok ezt a különállóságot nem csökkentik, nem szüntetik meg.**
- A kettőség és a találkozási helyzeteket uraló aszimmetria nemcsak a térhasználat, a nyelvhasználat vagy a magatartások síkján érhető tetten, hanem mentális síkon is.

Ennek a modellnek ritkán hangsúlyozott, de kiemelten fontos komponense az, hogy az együttélés tranzakciós költségei nagyon alacsonyak. Vagyis: ez a típusú kapcsolat mindkét fél számára átlátható, mindkét fél számára kisebb előnyökkel jár, nem igényel sok időt, erőfeszítést, nagyobb figyelmet. A roma csoport valamennyit mindig „nyer” a kapcsolaton, elsősorban az „adományok” okán, de ezt a magyar oldal sosem érzi a maga során veszteségnek sem anyagi, sem szimbolikus síkon. Nem véletlen, hogy **ebben a modellben a két etnikum közti viszony strukturálisan nem konfliktusos.**

Ennek az aszimmetrikus viszonynak a konzerválása összefügg azzal is, hogy az 1989 előtti romániai hatalmi rendszer a roma népesség „társadalmon kívüliségét” elfogadott tényként kezelte, és többféle, nyilvánosan nem vállalt eljárással – pl. rendőri szabályozások, hivatali mellőzések – még erősítette is.

Ha a térségi magyar – roma viszonyrendszer egészét nézzük, akkor a felszíni jegyek alapján azt kell mondanunk, hogy a néhol nagyon is lényegesnek mutakozó változások ellenére **a két életvilág közti kapcsolat szerkezetében érdemben nem módosult.** Egyre több szokatlan, új helyzet, kisebb-nagyobb „szabályszegés” fordul elő, de a két szerkezet közti fogaskerékszerű kapcsolódás, a két közösség külön – külön élete megmaradt. Jóval gyakoribb a fizikai találkozás mint korábban, de **a fizikai közeledés társadalmi eltávolodással párosul.**

„TÉRSÉGI TÁRSADALOM” SOROZAT

A magyar és a roma közösség – az elmúlt évtizedek gyakorlatát követve – továbbra is megpróbál **egymás mellett** élni. A két világ között kevés az olyan kapcsolat, amely a jelenben vagy a jövőben az egyik csoportból a másikba való átlépést, vagy köztes pozíciók kialakulását támogatná. Az elhatárolódási törekvések mentális síkon továbbra is erősek, ugyanakkor a kooperációs felületek mentén is erősebb az elhatárolódási, távolságtartási igyekezet, mint a határok átlépése vagy azok időszaki feloldása.

A roma és a magyar közösség kapcsolata a korábbinál nagyobb mértékben **etnicizálódik**. Erre a legegyszerűbb példa az, hogy magyar oldalon a találkozási helyzetben a „te” helyét elfoglalja a „ti”, a romákról való beszédben és gondolkodásban pedig a konkrét személyről, családról az „ők”-re kerül a hangsúly. Ez szerkezeti távolodást jelent akkor is, ha van már néhány vegyesházasság, ha esetenként még vannak pragmatikus gazdasági kapcsolatok, ha a fizikai tér beélésében a merev határok oldódni látszanak. A **magyar – roma reláció etnicizálódása elsősorban helyi, endogén fejlemény**, belső forrásokból táplálkozik.

Kapcsolódó szakmai anyagok

(A kiadványok Intézetünkben térítésmentesen igényelhetők)

Biró A. Zoltán, Jakab Judit: **Társadalom és iskola. Elemzések a roma oktatás társadalmi kontextusáról.** Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, pp.238. (2024).

<https://kamintezet.ro/tarsadalom-es-iskola-elemzesek-a-roma-oktatas-tarsadalmi-kontextusarol/>

Tegnap és ma. **Romakutatások a székelyföldi térségben.** Szerkesztette: Biró Z. Zoltán, Jakab Judit. Státus Könyvkiadó, Csíkszereda, pp. 340. (2017)

<https://kamintezet.ro/tegnap-es-ma-romakutatasok-a-szekelyfoldi-tersegben/>

Bodó Julianna (szerk.): **Helykeresők? Roma lakosság a Székelyföldön.** Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002

<http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=26>

Gagy József (szerk.): **Egy más mellett élés. A magyar-román, magyar-cigány kapcsolatokról.** Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 1996

<http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=477>